

40 ΧΡΟΝΙΑ ΠΑΣΟΚ

Από την πγεμονία στην κατάρρευση

του Μενέλαου
Γκίβαλου*

Hιστορική πορεία του ΠΑΣΟΚ, όπως και η σημερινή εικόνα φθοράς και απαξίωσης που το χαρακτηρίζει, αποτυπώνει σε πολύ μεγάλο βαθμό την ιστορία της ίδιας της μεταπολίτευσης. Γιατί το ΠΑΣΟΚ αποτέλεσε το κεντρικό «βάθρο» του πολιτικού συστήματος και άσκησε ευρύτερη πολιτικο-ιδεολογική ηγεμονία και επιρροή, πολύ πέραν της στενής κομματικής και κοινωνικής του αναφοράς.

Κι όμως, σαράντα χρόνια μετά την ιδρυτική διακήρυξη της 3ης του Σεπτέμβρη του 1974, η φετινή «επέτειος» δεν αποτελεί παρά ένα είδος «πολιτικού μνημόσυνου» του άλλοτε πανίσχυρου Σοσιαλιστικού Κινήματος. Το σκηνικό είναι θλιβερό: Το ΠΑΣΟΚ σε κατάσταση πλήρους απαξίωσης και διάλυσης έχει μετατραπεί σε πολιτική «βακτηρία» των μνημονιακών κυβερνήσεων, σε «εξάρτημα» της ακροδεξιάς Νέας Δημοκρατίας, ενώ την ίδια ώρα, πάνω στα πολιτικά του ερείπια, «νυν» και «πρώην», πρωθυπουργοί, αντιπρόεδροι, στελέχη των μνημονιακών κυβερνήσεων αντιμάχονται «για ένα πουκάμισο αδειανό», επιδιώκοντας στη πράξη να ανανεώσουν τα πολιτικά τους διαβατήρια προς τη μνημονιακή εξουσία... Θυμίζουν την απεχθή εικόνα της διαρπαγής της «περιουσίας» της «μαντάμ Ορτάν» που περιέγραψε ο Ν. Καζαντζάκης στον «Αλέξη Ζορμπά»...

Μήπως η εξέλιξη και ο πολιτικο-ιδεολογικός εκφυλισμός ενός πανίσχυρου μαζικού κόμματος ήταν νομοτελειακό χαρακτήρα και οφείλεται στις σύγχρονες οικονομικο-κοινωνικές αλλαγές; Ή μήπως οι επιλογές των ηγεσιών και των κυρίαρχων ομάδων εξουσίας μέσα στο ΠΑΣΟΚ, όχι μόνο δεν απέτρεψαν τις ακραίες επιπτώσεις των νεοφιλελεύθερων οικονομικών και ιδεολογικών προταγμάτων, αλλά, αντίθετα, τις υιοθέτησαν και τις νομιμοποίησαν;

Η επικράτηση του νεοφιλελεύθερου προτύπου

Ασφαλώς δεν μπορούμε να αγνοήσουμε την ιστορική ισχύ των εξωγενών, δομικού χαρακτήρα, αλλαγών που συντελέσθηκαν σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η πτώση του τείχους του Βερολίνου –και σε συμβολικό και σε πραγματολογικό επίπεδο– άνοιξε το δρόμο για την παγκόσμια ηγεμονία του νεοφιλελεύθερου προτύπου. Ο συμβολικός όρος της «ουδέτερης» - φιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης, τα παγκόσμια δίκτυα επικοινωνίας, ο τεχνοκρατισμός, αποτέλεσαν το πολιτικο-ιδεολογικό προκάλυμμα του νεοφιλελεύθερισμού. Όμως το νέο αυτό πρότυπο δεν είχε σχέση με το κλασικό αστικό, παραγωγικό βιομηχανικό μοντέλο. Η χρηματοπιστωτική δομή αυτονομήθηκε, υπέταξε την παραδοσιακή οικονομικο-παραγωγική δομή, διέλυσε τους κοινωνικούς θεσμούς και σήμερα η «αξία» των «προϊόντων» της είναι δεκαπλάσια της πραγματικής - παραγωγικής αξίας της παγκόσμιας οικονομίας.

Στην Ελλάδα το νεοφιλελεύθερο «πείραμα» ανέλαβε να το διεκπεραιώσει ο Κ. Μητσοτάκης, ο οποίος και απέτυχε λόγω της «αγριότητας» των μέτρων που εφάρμοσε. Όταν οι αυθεντικοί πολιτικο-ιδεολογικοί εκπρόσωποι αποτυγχάνουν, τότε καλούνται να προσφέρουν τις «ευγενείς υπηρεσίες» τους τα σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα. Αυτή η στρατηγική είναι αλήθεια ότι εφαρμόσθηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Στην περίπτωση της χώρας μας τα πράγματα ήταν αυτονότητα. Ο Κ. Σημίτης και η ομάδα των εκσυγχρονιστών ήταν «έτοιμοι από καιρό». Το πλεονέκτημα του σημιτικού ΠΑΣΟΚ ήταν διπλό: Γιατί από τη μία πλευρά είχε πλήρως σχεδόν ενσωματώσει το συνδικαλιστικό κίνημα –στο οποίο ασκούσαν απόλυτη ηγεμονία οι εκπρόσωποι του ΠΑΣΟΚ– ενώ από την άλλη ένα σοσιαλιστικό ή σοσιαλδημοκρατικό κόμμα μπορούσε να «νομιμοποιήσει» ιδεολογικο-πολιτικά επιλογές και μέτρα που ανήκαν ή «συνόρευαν» με το νεοφιλελεύθερο πρότυπο της αγοράς. Η διαμεσολάβηση αυτή μεταξύ των πολιτικών θέσεων ΠΑΣΟΚ και της νεοφιλελεύθερης αγοραίας αντίληψης συμβολοποιήθηκε με τον όρο «εκσυγχρονισμός». Το ΠΑΣΟΚ «τελείωσε» ουσιαστικά το 1996. Εκεί συντελέσθηκε στην πράξη η ριζική πολιτικο-ιδεολογική και κοινωνική τομή που οδήγησε στη σημερινή πλήρη απαξίωση και ακραία συρρίκνωσή του.

Οι ευθύνες των ηγετικών ελίτ

Η ιστορική τομή του 1996 «προετοιμά-

σθηκε» και εκκολάφθηκε μια δεκαετία νωρίτερα. Η ιστορική κοινωνική δυναμική που τροφοδοτούσε το ΠΑΣΟΚ εκφράσθηκε κατά την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης με τη θεσμική και πολιτική αναβάθμιση της κοινωνίας. Ατομικά, κοινωνικά και πολιτικά δικαιώματα, κοινωνικοί θεσμοί, διαδικασίες λαϊκής συμμετοχής, θεσμική αναβάθμιση των συλλογικών δραστηριοτήτων, αποτέλεσαν το πολιτικο-ιδεολογικό και κοινωνικό βάθρο πάνω στο οποίο διαμορφώθηκε μια οργανική σχέση μεταξύ του ΠΑΣΟΚ και της ελληνικής κοινωνίας.

Όμως, σταδιακά, η σχέση αυτή αποδυναμώθηκε. Οι κομματικοί μηχανισμοί και θεσμοί προσανατολίσθηκαν προς το κράτος και τις κυβερνητικές επιλογές. Στο ίδιο «μοτίβο» κινήθηκε και το συνδικαλιστικό και αυτοδιοικητικό κίνημα. Μετά μάλιστα τη σοβαρή ασθένεια του Α. Παπανδρέου η διαδοχολογία και ο «κυβερνητισμός» απέκτησαν πρωτεύουσα σημασία για ένα μεγάλο τμήμα της ηγετικής ομάδας του ΠΑΣΟΚ.

Η σχέση Κόμματος - Κράτους - Κυβέρνησης αντικατέστησε σταδιακά τη δυναμική της σχέσης του ΠΑΣΟΚ με την κοινωνία. Σ' αυτό το κενό που διαμορφώθηκε ο τεχνοκρατισμός, η γραφειοκρατία, οι πελατειακές σχέσεις και τα φαινόμενα διαφθοράς, εισέδυσαν εύκολα και προετοίμασαν το έδαφος ώστε μετά τον θάνατο του Α. Παπανδρέου να παραδοθεί το ΠΑΣΟΚ, χωρίς σοβαρές αντιστάσεις, στις δυνάμεις της διαπλοκής και να ενσωματωθεί, μέσα σε μικρό σχετικά χρονικό διάστημα, στη νεοφιλελεύθερη στρατηγική.

Όσοι, συνεπώς, επικαλούνται ιστορικού χαρακτήρα νομοτέλειες για να ερμηνεύσουν και να «νομιμοποιήσουν» πολιτικο-ιδεολογικά τη σημερινή απαξίωση και κατάρρευση του ΠΑΣΟΚ αγνοούν επιδεικτικά τις μείζονες ευθύνες των ηγεσιών, των κομματικών ελίτ, των κομματικών και κυβερνητικών στελεχών που το οδήγησαν με τις πράξεις και τις επιλογές τους στη σημερινό κατάντημα. Ούτε η εγκατάλειψη των βασικών κοινωνικών και ανθρωπιστικών αξιών του ΠΑΣΟΚ, ούτε η υποταγή τους στις δυνάμεις της διαπλοκής, ούτε η απαξίωση του πατριωτικού χαρακτήρα του Κινήματος ήταν αποτέλεσμα μιας αναπότρεπτης ιστορικής νομοτέλειας, όπως ισχυρίζονται.

Αντίθετα, υπήρξαν συνειδητές, συγκεκριμένες, επιλογές ηγεσιών και κομματικών στελεχών που εκποίησαν στην ουσία το ίδιο το ΠΑΣΟΚ προκειμένου να παραμένουν εσαεί στην εξουσία και στην κυβέρνηση. Γι' αυτό και, πέρα από τις κρίσιμες αλλαγές που επήλθαν σε διεθνές επίπεδο, υπάρχουν μείζονες, ιστορικού χαρακτήρα ευθύνες των πολιτικών υποκειμένων, των ηγετικών ομάδων που το οδήγησαν στην καταστροφή.

Στις καθημερινές συζητήσεις διατυπώνεται πολύ συχνά μια εύλογη απορία: γιατί δεν μιλάει κανένας από όλους εκείνους που βίωσαν το ΠΑΣΟΚ στη «δόξα» και στην απόλυτη ηγεμονία του, από εκείνους που τιμήθηκαν και «σταδιοδρόμησαν» σε ύπατα κομματικά και κυβερνητικά αξιώματα; Δεν νιώθουν την ανάγκη να τοποθετηθούν έντιμα και ειλικρινά απέναντι στην επελθόUSA κοινωνική κατάρρευση, στην εθνική ταπείνωση; Γιατί σιωπούν;

Μα αυτοί που απέμειναν ως ηγετική ομάδα, ως ανώτερα στελέχη στο ΠΑΣΟΚ έχουν εδώ και χρόνια πάρει τις αποφάσεις τους... Άλλωστε το πανίσχυρο κομματικοστελεχιακό δυναμικό του ΠΑΣΟΚ έχει ήδη φυλλορροήσει από τις αρχές της δεκαετίας του 2000... «Τα καλύτερα παιδιά κουράστηκαν και γύρισαν στο σπίτι...» (Δ. Σαββόπουλος).

Το ευτελέστερο: κάποιοι σήμερα θυμήθηκαν τον Ανδρέα Παπανδρέου προκειμένου να «ευαισθητοποιήσουν» παραδοσιακούς οπαδούς του ΠΑΣΟΚ... Μόνο που τον Ανδρέα τον θυμήθηκαν πολύ αργά... Ήδη από την «εκσυγχρονιστική εποχή» το όνομα του Α. Παπανδρέου ήταν περίπου απαγορευμένο... ταυτισμένο με τον «λαϊκισμό» και τον «εθνικο-πατριωτισμό». Τον ανέφεραν μόνο στις προεκλογικές συγκεντρώσεις, προς άγραν ψήφων...

Αυτοί όμως που τον θυμούνται σήμερα τον είχαν ξεχάσει όταν «αγεληδόν» ψηφίζουν τα μνημόνια και την υποταγή της χώρας (οικονομική, πολιτική, ιδεολογική) στους χρηματοπιστωτικούς μηχανισμούς και στη γερμανική ηγεμονία... Ο κυνισμός και η ευτέλεια στις πιο ακραίες τους εκφράσεις...

Ούτε η ιστορία της Μεταπολίτευσης ούτε η ιστορική διαδρομή του ΠΑΣΟΚ μπορούν να διαγραφούν με μια μονοκονδυλιά, ούτε να «ερμηνευθούν» μέσα από αφορισμούς και δήθεν νομοτέλειες.

«Οταν μπορείς να αναλύεις και να κατανοείς



την Ιστορία τότε μπορείς να αναγνωρίσεις τον εαυτό σου και να διαμορφώσεις το μέλλον σου...» (ελεύθερη απόδοση της ρήσης του G. Hegel, στη «Φιλοσοφία της Ιστορίας»).

Γι' αυτό και εκείνο που προέχει είναι η κριτική ανάλυση και αξιοποίηση της ιστορικής κληρονομιάς του ΠΑΣΟΚ που έχει αποτυπωθεί στη συλλογική μνήμη, στη σκέψη, στην

καρδιά, στο συναίσθημα ενός λαού που βιώνει σήμερα μια ιστορική τραγωδία...

Όσο για τις τελετές και τις «παράτες» του Ζαππείου αυτές αφορούν μόνο τις στήλες των «παραπολιτικών» και ανήκουν οριστικά στην τεφροδόχο της Ιστορίας... ■

* Αναπληρωτή καθηγητή Πολιτικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών.